

STATSFORVALTEREN I VESTFOLD OG TELEMAR

Postboks 2076
3103 TØNSBERG

Trondheim, 21.08.2024

Deres ref.: 0cc695ab-b18a-4b3a-a95b-fe3d0d13cbdb2023/9730

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):

Saksbehandler:
Jarle Steinkjer

Vedtak om bruk av CFT-Legumin for å bekjempe gjedde i Hengeltjønn, Småttjønnane og Stemtjønn i Øvre Birtedalen i Fyresdal kommune

Vi viser til søknad datert 14.12.2023 om rotenonbehandling av Hengeltjønn, Småttjønnane og Stemtjønn (Øvre Birtedalen) i Fyresdal kommune for å utrydde gjedde.

Vedtak

Miljødirektoratet gir tillatelse etter forurensningsloven §§ 11 og 16, samt dispensasjon etter lov om laksefisk og innlandsfisk m.v. § 37, til bruk av CFT-Legumin med en konsentrasjon på 23 µg pr. liter vann i Hengeltjønn, Småttjønnane og Stemtjønn. Dette innebærer bruk av inntil 1150 liter CFT-Legumin. Hensikten med behandlingen er å fjerne gjedde fra vatna, og derved også hindre videre spredning av arten nedstrøms til større innsjøer som Nesvatn og Nelaug og videre til laksevassdraget Nidelva. I ferskvannøkosystemer regnes introduksjon og spredning av fremmede arter som den største trusselen mot naturens mangfold. I denne saken mener vi at ivaretagelse av naturmiljøet i området, samt spredningsfaren veier tyngre enn de skadene rotenonbehandlingens påfører naturmangfoldet i behandlingsområdet. Tillatelsen gis på vilkår.

Kort om bakgrunnen for saken

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark søker i brev datert 14. desember 2023 om tillatelse til bruk av CFT-legumin for å utrydde gjedde (*Esox lucius*) i Hengeltjønn, Småttjønnane og Stemtjønn (Øvre Birtedalen) i Fyresdal kommune.

Gjedde er vurdert til svært høy risiko i Artsdatabankens fremmedartsliste (2023). Den er vurdert til å kunne ha negativ effekt på naturlige habitater og økosystemer, stedege fiskestammer og andre vertebrater, genetisk mangfold, og være en mulig vektor for sykdommer/parasitter.

Gjedde ble først påvist i Hengeltjønn i 2016. Senere er arten påvist i to nærliggende vann, men fortsatt ikke påvist i det større Nesvatn som ligger nedstrøms. I 2021 ble det satt opp sperregarn i utløpet av Hengeltjønn for å begrense muligheten for spredning.

Forhåndsvarsling/høring

I saker som kan ha vesentlig betydning for en ubestemt krets av personer, skal forurensningsmyndigheten før vedtak treffes gi allmennheten anledning til å uttale seg innen en nærmere angitt frist. Varsel til allmennheten skal kunngjøres på måter som er egnet til å gjøre allmennheten oppmerksom på saken, jf. forurensningsforskriften § 36-6. Den aktuelle søknaden ble derfor lagt ut til høring 10. juni 2024 med høringsfrist 10. juli 2024.

Høringsinnspill

Det har kommet inn 3 høringsuttalelser til denne søknaden:

Agder fylkeskommune mener at rotenonbehandlingen i de omsøkte vatna vil bidra til å nå miljømålene i vannforvaltningsplanen for vannregion Agder, med hensyn til fremmede arter og spredning av fremmede arter, og ser derfor positivt på tiltaket. Agder fylkeskommune forstår det slik at uttynningseffekten og nedbrytningseffekten er slik at behandlingen ikke vil påvirke fisk og annen fauna nedover i vassdraget i Agder. De minner likevel om at det vil være viktig med god informasjon også til de som bor lenger ned i vassdraget i Agder.

Fyresdal kommune støtter søknaden til Statsforvalteren i Vestfold og Telemark om bruk av rotenon for å bekjempe og hindre spredning av gjedde i Nidelvassdraget.

Statsforvalteren i Agder viser til at Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn ligger oppstrøms Nesvatn høyt oppe i Arendalsvassdraget. Av den grunn er det etter Statsforvalterens vurdering svært viktig at det iverksettes tiltak for å fjerne gjedde som er en fremmed art med stort skadepotensiale. Det gjelder både for nedenforliggende innsjøer i vassdraget og for den lakseførende strekningen mellom Bøylefoss og Eivindstad i Nidelva. De påpeker at gjedde foreløpig ikke er påvist i Nesvatn, og det er derfor viktig at tiltaket iverksettes så fort som mulig, slik at det kan unngås at gjedda sprer seg videre nedover i vassdraget. Statsforvalteren er positiv til det foreslåtte tiltaket og anbefaler at søknaden innvilges.

Miljødirektoratets vurderinger

Spredning av fremmede arter blir stadig en større trussel mot naturens mangfold. I ferskvannsøkosystemer regnes introduksjon og spredning av fremmede arter som den største trusselen. Noen arter finnes naturlig i en region av landet og er blitt spredd til nye områder der de gjør skade på andre arter og økosystemer. Det er nødvendig å sette inn forebyggende tiltak mot ytterligere spredning av fremmede ferskvannsorganismer og utryddingstiltak der dette er vurdert som nødvendig. Dette gjelder særlig for populasjoner med potensial for ytterligere spredning. Tiltak mot fremmede skadelige organismer i Norge er viktig for å nå målet om å stanse tapet av det biologiske mangfoldet. FN-konvensjonen om biologisk mangfold (Convention on Biological Diversity) forplikter Norge, så langt det er mulig og hensiktsmessig, til å hindre innføring av, kontrollere eller utrydde fremmede arter som truer økosystemer, habitat eller arter (Artikkel 8 h).

I 2007 ble «Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter» lagt fram. Dette dokumentet inneholder mål, prinsipper, strategier og konkrete tiltak mot fremmede arter i alle de myndighetssektorene som anses å være relevante. En videreføring av dette arbeidet ble lagt fram av Klima- og miljødepartementet i 2019 i rapporten "Bekjempelse av fremmede skadelige organismer. Tiltaksplan 2020-2025".

Første utgaven av Norsk svarteliste ble også utgitt i 2007. Svartelista er den første offisielle oversikten over økologiske risikovurderinger for et utvalg av fremmede arter som er påvist i Norge. Med økologisk risiko menes om arten kan ha negative effekter på økosystemer, stedeagne arter, genotyper eller kan være vektor for andre arter (parasitter og sykdommer) som kan være skadelig for stedegent biologisk mangfold. Siste utgave av "svartelista", Fremmedartlista 2023, ble lansert i august 2023.

Den nye forskriften om fremmede arter, hjemlet i Naturmangfoldloven, har tredd i kraft. Denne forskriften er et viktig steg i riktig retning for å hindre import og spredning av fremmede arter.

Produktet CFT-Legumin som benyttes til å fjerne fisk, inneholder stoffet rotenon. Rotenon er et biocidprodukt og bruk av biocidprodukter reguleres av biocidforordningen som er gjennomført i norsk rett i biocidforskriften. EUs biociddirektiv legger premissene for godkjenning til bruk i EØS-området og direktivet regulerer innførsel, omsetning og bruk av biocider og biocidprodukter. Rotenon er et biocid som det må søkes godkjenning for. Søknad om godkjenning av rotenon som aktivt stoff ble sendt inn av VESO til EU innenfor fristen som var 1. mars 2006. Søknaden har blitt vurdert av engelske myndigheter og er ansett som godt nok underbygget til at EU-kommisjonen kan behandle den. I den perioden søknaden er til behandling, vil bruk av rotenon fortsatt være tillatt på samme måte som tidligere, jf. biocidforordningen artikkel 89 nr. 2, jf. biocidforskriften § 1.

En dispensasjon etter laks- og innlandsfiske_loven og en tillatelse etter forurensnings_loven forutsetter at tiltaket ikke er i strid med vannforskriftens § 4 om god tilstand. Rotenonbehandlingen vil påvirke vassdragene negativt (forringe tilstanden) et kort tidsrom, men erfaring fra lignende saker viser at tilstanden vil gjenopprettes av seg selv i løpet av relativt kort tid. Behandlingen vil derfor ikke føre til at miljømålet om god økologisk og kjemisk tilstand ikke nås, jf. vannforskriftens § 4 og § 12.

Prinsippene i naturmangfold_loven §§ 8-12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, jf. § 7. Disse prinsippene vurderes i henhold til både Laks- og innlandsfiske_loven og Forurensnings_loven.

Det foreligger kunnskap om faunaen i området, samt vurdering av miljømessige konsekvenser av kjemisk behandling og ved ikke å gjennomføre behandling. I tillegg finnes en rekke rapporter som beskriver rotenonbehandlinger og konsekvenser av en slik behandling på det biologiske mangfoldet. Konklusjonen fra denne kunnskapen er at en rotenonbehandling av den omsøkte lokaliteten antas å ha liten negativ innvirkning på bunndyr. De negative korttidseffektene på zooplankton vil trolig bli stor, men artene forventes å være reetablert i løpet av ett år. All fisk i det behandlede området vil forsvinne, med en viss mulighet til naturlig reetablering fra omkringliggende områder. Det må vurderes om det skal iverksettes tiltak for å gjenoppbygge

fiskestammer etter endt behandling. Miljødirektoratet har vurdert at kravet om tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag i naturmangfoldloven § 8 anses for å være oppfylt.

Formålet med den omsøkte rotenonbehandlingen er i første rekke å hindre spredning av en uønsket fiskeart i hele regionen og bidra til å ivareta det naturlige biologiske mangfoldet. Graden av effekt vil variere fra vann til vann, men det er ikke mulig å fastslå på forhånd hvilke effekter det vil gi på de ulike lokalitetene. Førre-var-prinsippet tilsier derfor at det må iverksettes tiltak for å hindre spredning av en art som potensielt vil påvirke det biologiske mangfoldet.

Kommentarer til høringsinnspillene:

De tre høringsinnspillene som har kommet inn støtter tiltaket for å fjerne gjedde i de tre lokalitetene, først og fremst for å hindre spredning av gjedde og konsekvensene av en slik spredning på det biologiske mangfoldet i hele regionen. Det er riktig slik Agder fylkeskommune har forstått det at uttynningseffekten og nedbrytningseffekten av CFT-Legumin gjør at behandlingen ikke vil påvirke fisk og annen fauna nedover i vassdraget i Agder.

Vurdering etter lakse- og innlandsfiskeloven

Etter lakse- og innlandsfiskeloven § 37 tredje ledd nr. 1 er det i utgangspunktet forbudt å bruke «stoff med giftig, lammende eller kvelende virkning» til avlaving av fisk. Miljødirektoratet kan imidlertid for det enkelte tilfelle dispensere fra dette forbudet, jf. § 37, syvende ledd.

Den omsøkte rotenonbehandlingen faller inn under § 37 tredje ledd nr. 1. Ved vurderingen av om det skal gis dispensasjon etter syvende ledd må formålet i lakse- og innlandsfiskeloven legges til grunn. Formålet er «å sikre at naturlige bestander av anadrome laksefisk, innlandsfisk og deres leveområder samt andre ferskvannsorganismer forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Innenfor disse rammer skal loven gi grunnlag for utvikling av bestandene med sikte på økt avkastning, til beste for rettighetshavere og fritidsfiskere».

I søknaden beskrives introduksjon av gjedde og trusselbildet knyttet til videre spredning av arten til blant annet større innsjøer nedstrøms og til den lakseførende strekningen i Nidelva. Gjeddene er en regionalt fremmed ferskvannsfisk i dette distriktet. Den er en attraktiv sportsfisk i enkelte sportsfiskermiljø. Gjeddene blir spredt stort sett utelukkende ved at mennesker flytter den til nye lokaliteter. Slike utsettinger er i strid med gjeldende regelverk, og betraktes som alvorlig miljøkriminalitet.

Fremmede organismer kan få store negative konsekvenser, ikke bare for det biologiske mangfoldet i vann og vassdrag, men også mangfoldet i nær tilknytning til det limniske miljø. Endringene kan komme som følge av blant annet næringskonkurransen, predasjon, endret vannkvalitet, endret bunndyrssamfunn, nye parasitter og sykdommer, endret fuglesamfunn, genetiske effekter, utryddelse av rødlistearter og redusert natur- og rekreasjonsverdi.

Gjedde er risikovurdert i Artsdatabankens liste over fremmede arter (Fremmedartslista 2023). Gjeddene er her kategorisert i gruppen "svært høy risiko". Følgende konklusjon gis: "Det har

gjennom lang tid vært en omfattende spredning av gjedde i norske vassdrag. Også i seinere år har det vært satt ut gjedde i en rekke innsjøer i Sør-Norge, og dens invasjonspotensial blir vurdert som stort. Den økologiske effekten til gjedde er middels stor, blant annet kan den utrydde ørretbestander i mindre innsjøer. Dette plasserer gjedda i kategorien svært høy risiko."

Spredning av arter er i strid med formålet i Laks- og innlandsfiske_loven som fastslår at naturlige bestander av anadrom laksefisk, innlandsfisk og deres leveområder samt andre ferskvannsorganismer skal forvaltes i samsvar med naturmangfold_loven og slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Spredning av arter i ferskvann er sett på som en av de største truslene mot det naturlige biologiske mangfoldet. Det er derfor nødvendig å iverksettes tiltak for å hindre spredning av gjedde.

Ettersom gjedde er en fremmed art med risiko for påvirkning av det biologiske mangfoldet, vil det mest hensiktsmessige tiltaket være å fjerne fisken fra lokaliteten for derved å hindre videre spredning. Det kan derfor gis dispensasjon etter Laks- og innlandsfiske_loven til bruk av CFT-Legumin til fjerning av gjedde i den omsøkte lokaliteten.

Vurdering etter forurensnings_loven

I vurderingen av om det skal gis tillatelse etter forurensnings_loven § 11, eventuelt på hvilke vilkår, jf. § 16, skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulemper ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper som tiltaket ellers vil medføre, jf. § 11 siste ledd.

Rotenon er ikke en artsspesifikk behandlingsmetode, siden all fisk dør og andre vannlevende organismer og bunndyr blir påvirket. De akutte effektene av denne type kjemikalieutslipp er ikke forenlig med kjemikaliepolitikkens mål om å minimere risiko for utslipp av kjemikalier som forårsaker miljøskade, jf. St. mld. nr. 14 (2006-2007). Miljødirektoratet mener at man så langt som mulig må tilstrebe bruk av alternative metoder til kjemikaliebruk i behandling av vassdrag og innsjøer, i tråd med substitusjonsplikten, jf. Produktkontrollen § 3a. Det skal derfor foreligge tungtveiende grunner for gjennomføring av rotenonbehandling. Tungtveiende grunner er blant annet irreversibel skade på vannkvalitet og det naturlige biologiske mangfoldet. Det fremkommer ikke opplysninger om særskilt hensynskrevende arter i området som vil bli utryddet som følge av tiltaket. Miljødirektoratet har derfor vurdert at den omsøkte rotenonbehandlingen på lang sikt ikke vil utgjøre noen trussel for oppnåelsen av forvaltningsmålet for artene som lever i og ved vassdraget, jf. naturmangfold_loven § 5.

Føre-var prinsippet i naturmangfold_lovens § 9 fastslår at dersom det foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak. Miljødirektoratet mener det foreligger tilstrekkelig kunnskap slik at føre-var-prinsippet ikke kommer til anvendelse i den aktuelle saken.

Etter naturmangfold_loven § 10 skal en påvirkning av et økosystem vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for. I den aktuelle saken om behandling av Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn med rotenon skal derfor andre påvirkninger på vatnet

vurderes sammen med den omsøkte behandlingen. Den omsøkte rotenonbehandlingen vil gi en lokal kortvarig negativ effekt i tiltaksområdet. Skadeomfanget vil derfor være relativt begrenset og rekolonisering av arter (utenom fisk) vil skje relativt raskt. Rotenonbehandlingen vil redusere belastningen på økosystemet i de angjeldende vatna. Miljødirektoratet anser derfor at den omsøkte rotenonbehandlingen vil være i tråd med prinsippet om samlet belastning, jf. naturmangfoldloven § 10.

Det er foretatt en vurdering av tiltak for å bekjempe og hindre spredning av gjedde. Utfisking som alternativ metode vil kun bidra til å holde bestanden nede, ikke fjerne den. Utfisking er en krevende metode som må gjennomføres kontinuerlig, og menneskeskapt spredning vil fortsatt være mulig. Basert på erfaring med alternative behandlingsmetoder har Miljødirektoratet vurdert at rotenonbehandling er det beste alternativet for å utrydde gjedde fra i Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn og dermed forhindre videre spredning av arten til andre lokaliteter, jf. naturmangfoldloven § 12.

Det skal foreligge tungtveiende grunner for å gjennomføre en rotenonbehandling. I den aktuelle saken skal tiltaket utrydde en regional fremmed art og dermed bevare det biologiske mangfoldet i Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn, og samtidig forhindre spredning av art med høy risiko for negative effekter på økosystemer og stedege arter. Det skal benyttes inntil 1150 L CFT-Legumin i vatnet, og virkningene av tiltaket er lokale og kortvarige. Skadeomfanget vil derfor være relativt begrenset og rekolonisering av påvirkede arter vil skje relativt raskt. Miljødirektoratet har vurdert at fordelene med å fjerne gjedde fra Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn er større enn de forurensningsmessige ulempene tiltaket medfører jf. forurensningsloven § 11.

Konklusjon

Miljødirektoratet gir tillatelse etter forurensningsloven §§ 11 og 16, samt dispensasjon etter lov om laksefisk og innlandsfisk m.v. § 37, til bruk av inntil 1150 liter CFT-Legumin (rotenon) i Hengeltjønn, Småtjønnane og Stemtjønn i Fyresdal kommune.

Vilkår for tillatelse til utslipp:

1. Statsforvalteren i Vestfold og Telemark skal legge til rette for at det biologiske mangfoldet i området som behandles, så raskt som mulig reetableres.
2. Opplysninger framkommet i søknaden er lagt til grunn for tillatelsen. Vesentlige endringer skal tas opp med Miljødirektoratet i god tid før endringene blir gjort gjeldende.
3. Miljødirektoratet eller den Miljødirektoratet gir myndighet skal til enhver tid ha tilgang til området for tilsyn.
4. Den ansvarlige skal ha nødvendig beredskap for å hindre, oppdage, stanse, fjerne og avgrense virkningen av akutt forurensning for all virksomhet, jf. forurensningsloven § 40.
5. Behandlingstidspunktet skal optimaliseres med hensyn på mengde, effekt og nedbrytning av kjemikaliet (CFT-Legumin).
6. Informasjon om behandlingen skal legges ut på Statsforvalterens nettside.

7. Det skal settes opp varselskilt rundt vatna når rotenonbehandlingen foregår.
8. Behandlingen, inkludert for- og etterarbeid skal gjennomføres i samråd med Veterinærinstituttet.
9. Død fisk skal innsamles og leveres til godkjent mottak.
10. Undersøkelser skal foretas i etterkant av behandlingen og det skal utarbeides en rapport som beskriver resultatet av behandlingene.
11. Tillatelsen skal ikke tas i bruk før klagefristen har utløpt 5. september 2024.
Utslippstillatelsen fritar ikke for erstatningsansvar etter forurensningskade, jf. forurensningsloven § 10 og kapittel 8.

Klagerett

Du kan klage på vedtaket, jf. forvaltningsloven kap. VI. Klagen sendes til Miljødirektoratet. Det er satt vilkår om at tillatelsen ikke tas i bruk før 5. september 2024 for å gi adgang til å klage på vedtaket. Klage på dette vedtaket fører ikke automatisk til utsatt iverksetting av vedtaket, jf. forvaltningsloven § 42.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Raoul Bierach
seksjonsleder

Jarle Steinkjer
fagdirektør

Kopi til:

AGDER FYLKESKOMMUNE	Postboks 788 Stoa	4809	ARENDAL
FYRES DAL KOMMUNE	Klokkehamaren 6	3870	FYRES DAL
ÅMLI KOMMUNE	Gata 5	4865	ÅMLI
STATSFORVALTEREN I AGDER	Postboks 504	4804	ARENDAL
VESTFOLD FYLKESKOMMUNE	Vestfold fylkeskommune Sentralt fakturmottak Postboks 1213 Trudvang	3105	TØNSBERG
TELEMARK FYLKESKOMMUNE	Postboks 2844	3702	SKIEN

